

Rätt med rätt till sorter?

Växtnoden gav i våras Martin Ekvad, f. d. chef för EU:s växtsortmyndighet, CPVO, i uppdrag att göra en genomlysning av immaterialrätt – patent och växtförädlarrätt – inom växtförädlingen med visst fokus på nya gentekniker. Resultatet redovisas i en rapport som utgör huvuddelen av KSLAT nr 6-2022 *Växtförädlarrätt och patent – så fungerar det*.

I diskussioner om nya genomiska tekniker är immaterialrätten ett argument för att inte använda dessa nya tekniker. Rapporten söker förklara det juridiska landskapet och vad som kan skyddas med växtförädlarrätt till sorter respektive patent på växter samt skyddets omfattning. I KSLAT nr 6-2022 ingår också en separat PM av Anders Nilsson om några frågor som ofta tas upp i debatten som odlarnas rätt att använda eget utsäde och om immaterialrätt bara gynnar de stora företagen.

Rapporten presenterades av Martin Ekvad vid ett hybridseminarium på KSLA den 16 november. Annika Åhnberg var moderator för seminariet med knappt 20 deltagare på plats och drygt 20 på nätet.

Martin Ekvad pekade på att revideringen av UPOV:s* konvention 1991 hade blivit möjlig tack vare att begreppet ”väsentligen avledda sorter” infördes samtidigt som rätten för odlare att använda eget utsäde, jordbruksundantaget. Den europeiska patentmyndigheten beviljar patent på växter som tagits fram med både genredigering och klassisk mutationsbehandling men inte på sorter. Efter genredigering eller mutationsbehandling kan resultatet efter fortsatt förädling bli en avledd sort, men riktlinjerna för vad som ska anses vara en avledd sort behöver förtydligas. Denna sort kan då skyddas med växtförädlarrätt samtidigt som den innehåller en patenterad egenskap. Jordbruksundantag finns också i patenträtten.

Carl Hamsten, patentingenjör, PRV, underströk att väsentligen biologiska förfaranden och produkter av detta inte kan patenteras. Men om tekniska steg ingår där genomet förändras, t.ex. Crispr-teknik, kan patent beviljas på en växt med en genförändring. En knäckfråga blir om patent kan ges också för en egenskap som kunde uppstå i naturen.

Växtförädlarrätten måste fungera samtidigt som patent ger möjligheter för startup-företag och mindre forskningsbaserade företag enligt Hans Berggren, ordförande för SolEdits AB. Han var också intresserad av patentpooler som kan underlätta för mindre företag att få tillgång till patenterade växter och metoder.

Det motstånd vi ser mot användningen av nya genomiska tekniker kan ses som en slagskugga av hur genetiken utnyttjades för politiska syften under 1900-talet, menade Per Sandin, lektor i etik, SLU.

Malin Larsson, riksdagsledamot (S), framhöll att ny teknik behövs för att klara de utmaningar vi står inför. Det

Insikt om klimatförändringar och andra kriser kan leda till en ökad acceptans för GMO-växter. Foto: Jael Rodriguez.

är politikens uppgift att göra gränsdragningar där försiktighetsprincipen alltid är viktig. Regleringen av genomiska tekniker läggs fast på EU-nivå med skilda perspektiv bland medlemsstaterna, samtidigt som lika villkor för handel med länder utanför EU ska beaktas. Utnyttjandet av de nya teknikerna är också en fråga om solidaritet i ett globalt perspektiv.

Enligt Per Henriksson, Svenska Utsädesföretagens Förening, fungerar insamling av avgifter för eget utsäde mer eller mindre bra inom EU. Han pekade på att de stora företagen numera ser värdet av att växtförädlingen har bra villkor. Det har lett till att en Agricultural Crop License Platform är på väg för licensiering av patent till medlemmar, vilket kan bli ett viktigt verktyg för små och medelstora växtförädlare.

Minna Hellman, hållbarhetsstrateg, Konsumentförbundet Stockholm, refererade till undersökningar av attityder till GMO-växter. Syftet med en viss egenskap är avgörande för acceptansen och ofta känslostyrd. Insikt om klimatförändringar och andra kriser kan leda till en ökad acceptans.

I efterföljande panelsamtal och i chatten framgick att definition av en avledd sort kommer att vara väsentlig. Flera inlägg underströk att patentpooler kan vara attraktivt. De stora företagens inflytande på genteknikens utnyttjande ledde till motstånd mot immateriella rättigheter på växter. Det är positivt om patent nu blir mer spridda. Förutsägbarhet i fråga om marknadsföring är också en förutsättning för större investeringar.

Anders Nilsson

*) Internationella konventionen för skydd av växtförädlingsprodukter.